ليکوال : پوهنوال رسول باوري

هلند،اسن سپتامبر ۲۰۰٦ ز

لطيف بهاند د پوهي او ادب د نوي پېښت سرلاري استاد او څېړونکی

په مسکو کي د قلم ټولني په نوښت د داکتر لطيف بهاند په اړه څېړنغونډي ته !

دعلامه حبيبي، مرحوم بينوا، خدای بخښلی الفت، پوهاند رښتين، مرحوم خادم، پوهاند رشاد په څير پخي ککری په تيره شلمه پيړی کي د پښتو ادب او پوهي پر اسمان د روښانه ستورو په شان وځليدلې چي افغان او افغانستان، پښتو او پښتانه يې د نړی د سيالی جوګه کړل. د هيواد دهويت، تاريخ، ژبپوهن، کلتورپوهني او نوروپوهنيزو څانګو په تړاو يې داسي هر اړخيزي څېړني او ليکني وکړې چي په پخوا کي يې ساری نه وو او لاس ته راوړني يې دراتلونکو نسلو نو لپاره هم روزونکي او لارښونکي اثار دي. د دې څېړنيزو، تخليقي او تدقيقي اثارو تر څنګ د نوموړو استادانو تر لار ښوني او روزني لاندي يوشمير زده کونکي وروزل شوه چي له نيکه مرغه دادئ اوس د پوهي او ادب د نوي پېښت په توګه د هيواد او اولس په چوپړ کي دي، چي د نوي پېښت د هڅانده مخورو څخه يو هم داکتر لطيف بهاند دئ.
لطيف بهاند د هيواد د ياد شويو سترو استادانو څخه مخامخ زدکړي کړي، او د هغوی تر پالني او روزني لاندي يې د پوهي په لوی سمندر کي د مهارت او برلاسی لامبو زده کړيده، او يا يې د هغو ستر استادانو سره د مرستيال (اسيستانت) په توګه د پوهي په ډګر کي د نوي نسل د روزني دنده پر مخ بيولې ده. په پوهنيزو، څېړنيزو او کلتوري چارو کي يې داسي ونډه خپله کړې، چي هر ه برخه يې د زريني پاڼي په څير د هيواد د مخکښو پوهنپالو او کلتور پالو په لړی کي ځانګړئ او ډاډمن مقام او دريځ لري. په کابل پوهنتون کي د استاد په توګه وياړلې دنده، په راډيو افغانستان کي د بيلا بيلو کلتوري او علمي پروګرامونو د وډني او سمووني چارې، د هيواد په کچه دکلتوري او علمي هڅو ملاتړ اوپه هغو کي برخه اخستنه، هغه وياړني دي چي د بيا را يادولو، پيژندلو او بيانولو لپاره يې زياتو ليکنو او ډير زماني واټن ته اړتيا شته.
که د بهاند شاعري په پام کي ونيسو نو به د يوه د اسي پښتون هوډ او د خيال نازکي وربمې حس کړو چي د زياتي تو ضح پرته څرګنديږي. په دې ځانګړتيا کي د بهاند برلاسئ دادئ چي پښتني هوډ يې د خيال داسي پړاونو ته رسولئ چي شونتيا يې د ويوکو په مټ د پوهيدو وړ ګرځولې ده. که اوريدونکي او لوستونکي د بهاند شاعري واوري او ولولي نو به خامخا د بهاند د پيژندګلوی تر ټولو غوره جمله داوي چي د هيواد نامتو شاعر لطيف بهاند :

په تش غلچک غواړې بد نام به دي شم
زه له هر چا نه، ياغي رام به دې شم
که مي کښېکارې او تر شونډو مي وړې
په قلمي ګوتو کي جام به دي شم
او دا غزل تر پايه

او که د بهاند په ساحري ګوتو ليکل شوې مقالې د سلګونو څخه يوه دا چي (زه څوک يم؟) ولولې او يا يې واوري نو به خامخا د بهاند د ښه پژندګلوی لپاره داسي وليکي چي: د هيواد نامتو ليکوال داکتر لطيف بهاند؛ او که د هغو څېړنو جاج واخلو چي بهاند پر مخ بيولي او د ګټورو پايلو سره يې د هيواد ځوان نسل ته د ښې روزني او ښووني په نيت وړاندي کړيدي، خامخا به د بهاند د نوم وړاندي داسي وليکي چي: د هيواد نامتو څېړونکي داکتر لطيف بهاند؛ زه نه غواړم د ښاغلي بهاند هر اړخيزي څېړني ته لاس اوږد کړم، په دې لنډه ليکنه کي غواړم د بهاند د نورو ژباړل شويو اثارو څخه د بيلګي په توګه د ((کلتور پوهنه)) تر سر ليک لاندي اثر يو لنډ او بيړنی جاج واخلم.
داکتر لطيف بهاند د نورو څېړنيزو اثارو تر څنګ يو ارزښتمن څېړنيز کتاب د ((کلتور پوهنه)) تر سر ليک لاندي ژباړلئ او خپور کړيدئ، دا څېړنيزاثر د پا ڼو د شمير له مخي لږ دئ خو د منځپانګي له اړخه يې تر زياتو هغو ليکل شويو رسالو اوکتابونو وزن او ارزښت زيات دئ چي تر اوسه پښتو ژبي ته د کلتور پوهني په تړاو ژباړل شويدي.
کلتور پوهنه درسي مرستندويه اثر په ۱۹۹۹ زيږدي کال په مسکو ښارکي خپور شويدئ. د ټولو پاڼو شميرېې (۱۰۲) يوسل او دو پاڼوته رسيږي، پر کتاب داکتر شامحمود ګويا تقريظ ليکلئ او د هيواد ځوان ليکوال اسماعيل يون ته ډالی شويدئ. د دې څېړنيز اثر پيل د کلتور په پيدايښت او د کلتوري څېړنو او اندونو په هغه يون شوېدی چي د دې څانګي مينه والو ته يې پوهيدل او لوستل اړين دي؛ او بيا د کلتور او تمدن په اړه د نامتو روسي فيلسوف نيکولای برديايف هغه ليکنه را ژباړل شوې چي په خپل ډول کي ځانګړې او د کلتوري ډايلوګ خپلواک دريځ پکښې نغښتی دئ ؛ کلتوري ټکر د دې اثر بل سر ليک دی چي په رښتني ډول هغه اړپيچونه را برملا کوي چي د اوسنی نړی د فکري او

ذهني جوړښتونو بنسټونه جوړوي؛ او بيا د دې ارزښتمن اثر هغه سرليکونه پېلېږي چې د نوي او مدرن تدريس او ښوونې لپاره ټکس بوک نه بلکي د يوه درسي مرستندويه کتاب په زړه پوري بيلګه ده.
د کلتور پوهني اثر ژباړه د هغو مينه والو لپاره ښه زيرى دى چې د کلتوري څېړنو او پلټنو سره يې اړيکي دي د دې سره سره چې دا دنومړي اثر يوه ډېره ښه ځانګړتيا ده خو په بله وينا کيداى شي دا د همدې کتاب يوه نيمګړتيا هم وشميرو، او هغه داچې د دې اثر څخه ټوله لوستي کسان پوره ګټه نه شي پورته کولاى، يوازي دهغو کسانو لپاره ګټور دى چې د کلتوري څېړنو او پلټنو سره يې کار او اړيکي شته. او په ځانګړې توګه د هغو استادانو او کارپوهانو لپاره د زيات ارزښت وړ دى چې د کلتور پوهني په تدريس او تعليم بوخت دي.
که د کلتور پوهني اثر منځ پانګې ته پام وکړو خامخا به هغه ليد لورى برملاشي چې معنويت پر ماديت برلاسى ګڼي، يا په بله وينا د دې اثر په منځ پانګه کې د کلتور بنسټ داسې ښودل شويدى چې د معنويت له وړانګو ځلا تر لاسه کوي، چې د کلتور پوهني په تاريخ کې زيات شميرکلتور پوهانو همدا لورى درلودلى دئ، د يادښت وړ ده چې د کلتور پوهني په څېړنو کې د همدې ليدلوري تر څنګ د کلتور پوهني په تړاو نور ليد لوري هم شته چې ځان ته پلويان لري او د اوسنى نړى د کلتور پوهانو يوه غښتلې برخه په بر کې نيسي. د هغوى په اند معنوي کلتور د ټول کلتور يوه برخه ده او هغه هم داسې چې بنسټ يې پر ماديت تکيه کوي. ښه به واى که د همدې ډلي کلتور پوهانو د ليکنو او رسالو څخه د بيلګې په توګه يوه دوې ليکنې ځاى شوي واى.
د اتنو لوجيستانو تر منځ دا خبره ډېره مشهوره شويده چې : که لس تنه اتنولوجيستان سره يوځاى کړو او له هر يوه نه د کلتور پيژندنه وغواړو، په پايله کې به موږ د کلتور پيژندلو لپاره لس تعريفونه په واک کې ولرو؛ ښاغلي بهاند هم د نورو اتنولوجيستانو په څير د کلتور د تعريف لپاره لاره پرانيستې پره ايښې، خو د خپل ليدلوري څرګندونه يې د هغه تعريف په بيا بيا ليکلو کې ښودلې چې د معنويت برلاسي پلوي فيلسوف نيکولاى برديا يف له لوري وړاندي شوئ او يا تعريف شويدى. ((هر کلتور (حتى مادي) د روح کلتور دى. هر کلتور په داسې حال کې چې د معنويت بنسټ لرونکى دى، د طبيعت په شرايطو باندي د روح د تخليقي کار محصول دى)) (کلتور پوهنه ۳۰ مه پاڼه).
د کلتور پوهني يوه بله ځانګړتيا دا ده چې د ځانګړو او ارزښتمنو اتنو ګرافکي مفاهيمو د توضح لپاره يې د يوشمير سترو ليکوالو هغه ويناوې را يادي کړيدي چې له يوې خوا د عامو منل شويو احکامو په څير د اولسونو منځ ته رسيدلي دي او له بله پلوه يې هغه اتنو ګرافيکي افادې چې موخه ټاکل شوې وې، په خورا ښکلې توګه د پوهيدو وړ ګرځولي دي. د معاشرت په تړاو هغه وينا چې د ګويته له خولې راوتې ده يوه ښه بيلګه کيداى شي : ګويته وايي چې : ((معاشرت هغه هينداره ده چې هرڅوک خپله اصلي څيره پکي څرګندوي.))د لوځي سنيکا هغه وينا چې وايې: ((کمال او بشپړتيا درې لاري چاري لري؛ تفکر: تر ټولو نجيبه او سپيڅلې لار ده ؛ تجربه : تر ټولو ګرانه لار؛ تمثيل او پيښې : تر ټولو اسانه او زړه راکښونکې لاره ده ؛ د امرسون هغه وينا چې ((هر انسان چې زه وينم او ماسره مخامخ کيږي که په کوم ډول تر ما غوره والى ولري، سمدستي ځان اړ ګڼم چې يو څه ترې زده کړم؛)) دا د نړى د سترو ليکوالو هغه مقولې دي چې اولسونو ته رسيدلي او منل شوي دي، خو په دې اثر کې د يوې مقولې په توګه نه بلکي د يوه اتنوګرافيکي اصل په توګه کارول شويدي چې په هغو کې هم د شخصيت کلتور افاده شوئ او هم په اسانئ د پوهيدو وړ ګرځول شويدى.
ښايې چې د کلتور پوهني اثر د هر اړ خيزي څېړني او پيژندني لپاره دا څو کرښې بس نه وي، خو د ليکنې د لنډوالي په هيله زما له انده ورستى دوې درې جملې ليکم چې : د کلتور پوهني اثر په پښتو ژبه کې د کلتور په اړه د ژباړل شويو اثارو هغه بيلګه ده چې د کلتور پوهني لپاره د نړيوالو معيارونو سره پر تله کيداى شي؛ د کلتور پوهني په چارو کې د بوختو پوهانو او ښوونکو لپاره ګټور مرستيال درسي کتاب دى، او د هغو اړتياو د پوره کولو لپاره هم ارزښتمن دئ چې د دې څانګې پلويان ورسره مخامخ وه او يا ورسره مخامخ دي. په پاى کې د لطيف بهاند ځيرتيا او درک د ستايني وړ دى چې د داسې ګټور کتاب ژباړې ته يې پام شو او د ژباړني ربړ يې وګالئ.
دا اړينه ګڼم چې د قلم ټولني مشر تابه او اړوندانو ته يې د درنښت او ستاينې هيلي څرګندې کړم چې د هيواد ديوه هڅاند ادبپوه او ليکوال کار او هڅو ته يې پام اړولى او د هغه د کار او هڅو ارزيابى ته يې زمينه برابره کړيده.

پاى